

28.223

SERIA

C

108

Cunoștințe folositoare

„DIN LUMEA LARGĂ”

DIRECȚ. REDACȚIONALĂ PROF. I. SIMIONESCU

INVENTAR
2020

VIATA ȘI OPERA LUI GHEORGHE BOGDAN-DUICĂ

DE

VASILE NETEA

EDITURA „CARTEA ROMĂNEASCĂ” BUCUREȘTI

„CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE”

* = 8 lei numărul; celelalte 5 lei.

Numerele care lipsesc sunt vândute.

CUNOAȘTEREA ȚĂRII

- C. 5. Bucovina de I. SIMIONESCU.*
C. 7. Dobrogea de C. BRĂTESCU.*
C. 14. Românii de peste Nistru de V. HAREA.*
C. 17. Govora și Călimănești de I. SIMIONESCU.*
C. 18. Moldova de I. SIMIONESCU.*
C. 19. Românii din Ungaria de I. GEORGESCU.
C. 20. Jud. Turda de I. MURĂȘEANU.
C. 21. Țara Bărgului de G. TODICA.
C. 25. Cetățile de pe Nistru de AP. CULEA.
C. 27. Valea Jiului din Ardeal de P. HOSSU-LONGIN.
C. 28. Țara Bârsel de N. ORGHIDAN
C. 29. Vechiul ținut al Sucevei de V. CIUREA.
C. 30. Macedo-Românii de TACHE-PA-PAHAOI.
C. 31. Românii din Banatul Jugoslav de PREGOT BIZEREA.
C. 34. Maramureșul de GH. VORNICU.
C. 39. Blajul de ALEX. LUPEANU-MELIN.*
C. 54. Banatul de D. IZVERNICEANU.*
C. 55. Zarandul de G. CAMBER.*
C. 57. Bucureștii de V. MIHĂILESCU.*
C. 62. Carmen-Syva (TEKIROHIOL) de DR. COCA ODESEANU.*
C. 75. Republica moldovenească a sovietelor de N. SMOCHINĂ.*
C. 88. Vatra-Dornel de I. SIMIONESCU.*

ENERGII ROMĂNEȘTI

- C. 11—12. A. Șaguna de I. LUPĂȘ. (101.)
C. 22. Sp. C. Hăret de I. SIMIONESCU.
C. 24. N. Milescu de I. SIMIONESCU.
C. 47. Dănilă Apostol de N. SMOCHINĂ.*
C. 53. A. Odobescu de AL. TZIGARA-SAMURÇAȘ.*
C. 56. Iord. Goleșcu de N. BĂNESCU.*
C. 63. Gh. Coșbuc de V. M. SASSU.*
C. 64. A. Philippide de I. IORDAN.*
C. 65. N. Gane de A. GOROVEI.*
C. 68. Gh. Lazăr de P. I. PAPADOPOI.*
C. 70. G. Enescu de M. COȘTIN.*
C. 71. C. I. Istrati de C. KIRIȚESCU.*
C. 72. Al. Vlahuță de V. M. SASSU.*
C. 73. V. Pârvan de I. ANDRIEȘESCU.*
C. 74. Ion Creangă pedagog și învățător de V. GHETEĂ.*
C. 76. P. Cerna de L. PREDESCU.*
C. 77. Grigora Ureche și Miron Costin de L. PREDESCU.*
C. 78. I. Eliaș-Rădulescu de GEORGE BAICULESCU.*
C. 79. Ep. Melchisedec de GH. DINCĂ.*
C. 80. P. Ispirescu de P. I. PAPADOPOI.*
C. 82. Cărturarii din Banat de T. LAȚIA.*

- C. 83. M. Eminescu de V. GHETEĂ.*
C. 84. Gh. Țigăla de N. CIORĂNESCU.*
C. 85. Mitr. Dosoftei de GH. DINCĂ.*
C. 86. Dr. I. Cantacuzino de DR. GR. T. POPA.*
C. 87. Veniamin Costache de TEODOR CERBULEȚ.*
C. 89. V. Alecsandri de V. M. SASSU.*
C. 90. P. Hașdeu de P. I. PAPADOPOI.*
C. 91. Mitr. Antim Ivireanu de TH. CERBULEȚ.*
C. 92. Ion Ghica de VICTOR SLĂVESCU.*
C. 93. Învățătorii folcloriști de ARTUR GOROVEI.*
C. 91. Varlam, Mitropolitul Moldovei de GH. DINCĂ.*
C. 95. Delavrancea, Omul și opera de GRIGORE BĂJENARU.*
C. 96. Copilăria oamenilor aleși de I. SIMIONESCU.*
C. 98. N. Filimon de GH. BAICULESCU.*
C. 99. D. Bolintineanu de I. G. DIMITRIU.*
C. 100. A. D. Xenopol de I. ȘIABBEI.*
C. 101. Th. Șerbănescu de A. GOROVEI.*
C. 102. I. Văcărescu de P. PAPADOPOI.*
C. 103. Andrei Bărșeanu de G. LĂZĂRESCU.*
C. 105. G. G. Longinescu de E. ANGELESCU.*
C. 106. V. Conta de I. ȘIABBEI.*

ȚĂRI STRĂINE

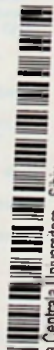
- C. 4. Finlanda de I. SIMIONESCU.*
C. 16. Lituania de G. NĂSTASE.
C. 23. Danemarca de MAGDA D. NICOLAESCU.
C. 32. Coasta de Azur de I. SIMIONESCU.
C. 33. Elveția de I. SIMIONESCU.
C. 35. Austria de I. SIMIONESCU.
C. 36. Belgia de I. SIMIONESCU.
C. 37. Afganistan de I. SIMIONESCU.
C. 41. Pe urmașii lui Moștenitorii
soe de I. SIMIONESCU.
C. 42. Din Norvegia de I. SIMIONESCU.
C. 44. Japonia de I. SIMIONESCU.
C. 45. Intr-o lume nouă de I. SIMIONESCU.
C. 48. New-York de I. SIMIONESCU.
C. 59. Absinlinia de I. SIMIONESCU.
C. 60. Polonia de I. SIMIONESCU.
C. 66. Lecturi de I. SIMIONESCU.
C. 81. Sfântul Simion de I. SIMIONESCU.
C. 97. Bulgaria de I. SIMIONESCU.
C. 104. Jugoslavia de I. SIMIONESCU.*

ISTORIE

- C. 25. Cetăția de I. SIMIONESCU.
C. 43. Din vechiul timp de I. SIMIONESCU.*

Biblioteca Centrală

L102671160

Biblioteca Centrală Universitară - Sibiu

SERIA C

No. 108

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE
DIN LUMEA LARGĂ

GH. BOGDAN-DUICĂ

DE

VASILE NETEA

14 FEB 1986

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”, BUCUREȘTI

Bibl. Instit. de Inv. suporlor Sibiu
INV. Nr. 10.314.18 JB

Cine ține la oamenii de seamă ai
țării și le cinstește acti-
vitatea, nu se poate lipsi
de Ediția operilor lui

I. Creangă

Ilustrată bogat și măestrit
de

D. Stoica

Au apărut:

Amintiri . . . Lei 100

Povești . . . „ 150

Cereți catalogul dela „Cartea Ro-
mânească“.

Din CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE

s'au tipărit până acum

2.508.000 exemplare

GH. BOGDAN-DUICA

Incontestabil unul din cei mai mari și mai desăvârșiți istorici ai literaturii române, un erudit în cel mai înalt înțeles al cuvântului. Vreme de patru decenii a muncit cu o îndărătnicie incomparabilă pe ogorul istoriei noastre literare, mereu însuflețit, niciodată istovit, devotat istoriografiei cum n'a mai fost altul și în acelaș timp, rotindu-și larg privirile peste întreaga viață românească, peste toate problemele noastre naționale, gata oricând să aducă bogata sa contribuție la rezolvarea lor. „Munca lui o va întâlni oricând, oricine va cerceta domeniile în care, oprindu-se, fie și numai o clipă, el s'a dovedit stăpân”.¹⁾ Istoriograf, critic literar, ziarist, om de școală, dascăl al dascălilor, animator și organizator cultural, academician, bărbat politic, cu mai puțin noroc acesta, Gheorghe Bogdan-Duică a reprezentat în cultura românească un spirit îndrăzneț, creator, o hărnicie exemplară, o mentalitate de benedictin. Nici o zi pierdută, nici o zi de lene, nici o zi fără gând și fără faptă. A căzut ca un plugar trăsnet de fulgerul destinului, la ca-

1) *N. Iorga* : Oameni cari au fost, vol. II, pag. 315.

pățul brazdei, într'un ogor larg. „In lumea noastră unde mulți mor de urât, iată un om răpus de sarcina chemării“ (H. Teculescu). Până în ceasul morții a muncit neconținut, neobosit, scormonind adânc înneguratul nostru trecut, adunând date, stabilind adevăruri, lămurind epoci, înălțând statui de adevăr și de lumină marilor animatori ai vieții românești, precizând în mod indiscutabil contribuția atâtor scriitori și cărturari la desfășurarea diferitelor acțiuni culturale și naționale. Monografiile sale vor rămâne pentru totdeauna modele de înaltă erudiție, de neîntrecută conștiinciozitate, de sguuitoare credință românească. Cunoștea trecutul cu o precizie uimitoare. Il cunoștea temeinic, larg, departe comparat. Studiile lui de istorie literară cuprind o extraordinară bogăție de informații, de precizări, de puneri la punct, de înfățișări noi, unice, nescăpându-i nici un amănunt, îmbrățișând epoci întregi și învărtindu-le pe toate fețele, depănând întâmplările și oamenii unul după altul, din toate punctele de vedere, pentru a reținea chiar și cele mai neînsemnate informații, așchiile fie cât de mici, ale tuturor acțiunilor și oamenilor studiați. „In strângerea știrilor mari și mici — scrie d. N. Iorga — mai ales mici, căci mîgala îl îmbăta de bucurie cu nesfârșitele surprinderi ce prepară, el avea aerul unui răsturnător de stânci, care le rupe și le sfarină pentru nisipul de care caută a se folosi, fie și ca să-l arunce în vînt. Nici o piedică nu-l oprea în avântul cercetărilor sale. Și ce ieșea din această trudă era neașteptat de nou, stabilindu-se legături a căror delicateță ar fi scăpat privirii oricât de atente, a altuia“ sau, cum se exprimă unul din foștii săi elevi. „O masă enormă de informații și fapte sunt armonizate, stăpânite cu suveranitate absolută, stoarse de întreaga lor semnificație, cum dirijorul stoarce palpitația ar-

monică a unei simfonii din toate elementele orchestrei".¹⁾ Scrisul lui Bogdan-Duică nu avea sclipiri, dar avea o logică de oțel, un laconism impresionant, un talent rar de a caracteriza oamenii și situațiile. Nu scria frumos, „nu făcea stil“ dar scria limpede, adânc, temeinic, documentat și, din când în când, când subiectul îi era deosebit de drag, cu o însuflețire și cu o căldură cuceritoare. Când era mânios, când voia să înfierceze vreun potrivnic, vreo faptă fără rost, scria aspru, dur, usturător, nu cruța și nu voia să cruțe pe nimeni. O luptă cu Bogdan-Duică era penibilă. Ataca violent, prea violent chiar, trecând peste orice sentiment, peste orice considerație. Lucea în luptă o voluptate stranie. Se avânta în ea cu toată hotărârea. Lovea cu sete. O trăsătură esențială a caracterului lui Bogdan-Duică, era tinerețea. Alerga pretutindeni ca un tânăr, se avânta ca un tânăr. Nu vom uita niciodată filipica rostită la Brașov, în Septembrie 1933, cu un an înaintea morții sale, cu prilejul adunării generale a „Astrei“. În fața unui comitet, format în mare parte de oameni bătrâni, el, Bogdan-Duică, un bătrân de 68 ani, cerea o largă primenire, o radicală transformare a secțiilor literare ale „Astrei“. El ar fi vrut viață acolo, frământare, creație, muncă. O cerea aceasta cu glas de foc, cu amărăciuni multe, cu plesne usturătoare. Niciodată un tânăr din cadrele „Astrei“ n'ar fi putut cere acest reviriment mai ager și mai încrunțat ca Bogdan-Duică. E datoria noastră, a celor tineri, cari, stând departe de om, departe de vehemențele sale și cunoscându-i numai fapta, numai sufletul de aur turnat într'o operă de granit, să-l înălțăm pe piedestalul de lumină, de unde nu se va mai cobori.

1) *Ion Breazu* : În memoria lui Gh. Bogdan-Duică, Cluj 1935, pag. 30.

Gheorghe Bogdan-Duică a văzut lumina zilei în Braşov, în care deşi cu aspect străin, a fost întotdeauna o vatră trainică a duhului românesc, o vatră pe care au ars neîntrerupt nădejtile noastre cele mai înalte, şi unde dela Coresi încoace, cultura românească s'a afirmat neconţinut.

Situat abia la doi paşi de vechea şi firava graniţă de odinioară, Braşovul a fost întotdeauna răscruce de drumuri între cei de dincoace şi cei de dincolo, între ciobanii ce plecau cu turmele hârşene până departe spre litoralul Mării Negre şi mai departe chiar, şi între boerii şi voevozii ce se refugiau la Braşov şi în alte oraşe transilvanene, oridecâteori cumpăna politică sau iafaganele păgâne le erau împotrivă, între negustorii ce plecau să împrăştie „braşoveniile“ aduse uneori tocmai de pe la Lipsca şi între mari feţe bisericeşti şi cărturari răsvrătiţi ce alergau la Braşov pentru aceleaşi pricini ca şi boerii şi voevozii.

Pentru noi, pentru Români, Braşovul e unul din cele trei-patru oraşe cari au fost adevărate focare de cultură românească, bastioane ale rezistenţei naţionale, centre de lumină şi de organizare naţională. *Gazeta Transilvaniei* şi şcolile dela Braşov au dat neconţinut Transilvaniei idei şi impulsuri creiatoare, bărbaţi hotărâţi, luptători neodihniţi pentru neistovita luptă naţională. Gh. Bogdan Duică e unul din aceşti luptători, un braşovean a cărui operă şi a cărui strălucire ar ajunge ele singure să înalţe Braşovul în ochii recunoştinţei româneşti.

S'a născut în 1865 dintr'o veche familie românească cu bogate tradiţii intelectuale, fiind al doilea între unsprezece fraţi. Toţi câţi au trăit, au ridicat numele bogdănesc în mare slavă cărturărească. Cel mai mare, Ion Bogdan, slavistul cu reputaţie europeană, a fost director al *Convorbirilor literare* şi rector al Universităţii din Bucureşti; cel

de al doilea, Ghiță Bogdan-Duică, a fost ceea ce se arată în aceste pagini; Ștefan Bogdan, trăește încă, e deasemeni profesor universitar, iar Alexandru Bogdan, mort în Galiția la începutul războiului mondial, a fost una din cele mai frumoase speranțe ale intelectualității române din Transilvania.

Cu drept cuvânt dar putea scrie d. H. Teculescu ¹⁾ că familia lui Bogdan-Duică e o „adevărată dinastie de cărturari români“.

Clasele primare și liceul le-a făcut la Brașov, sorbind din lumina în primii ani, a învățatului Ion Meșotă și a însuflețitului Ion Lapedatu, apoi din învățătura lui Ion Popea, profesor de română și germană, din entuziasmul lui Andrei Bârseanu întors de curând dela Viena, cu ideile societății *România Jună*, în care strălucise spiritul genial al lui Eminescu. Setea de cunoștințe l-a caracterizat dela început. Repede a devenit „filosoful liceului“. „Pe când colegii săi de liceu — scrie d. Sextil Pușcariu, vechi cunoscut al lui Bogdan-Duică — se jucau cu mingea sau se plimbau pe promenadă și așteptau cu nerăbdare „orele de dans“, Ghiță Bogdan căuta singurătatea vreunui „foișor“ din vârful unei grădini brașovene, unde se putea cufunda netulburat în farmecul lecturii“ ²⁾).

Dela Eminescu a învățat să prețuiască poezia de dragoste. Tristă, romantică, pesimistă. În nopți cu lună condeiu lui alunecă melancolic pe hârtie. Tâmpilele, sub care începuse să adune tezaurul său de cunoștințe, svâcnesc. Scrie versuri în care ecourile marelui maestru se ivesc strivitoare. Nu s'a gândit încă niciodată să tipărească aceste poezii. Pentru a contura însă și mai precis alcătuirea unui

1) Țara Bârsei An. VI, No. 6, 1934.

2) *Sextil Pușcariu* : În memoria lui Bogdan-Duică pag. 7, Cluj 1935.

mare suflet, care mai apoi s'a caracterizat printr'o voită discreție sentimentală, cităm totuși una din aceste rare poezii, scoase la iveală de d. Sextil Pușcariu ¹⁾).

După absolvirea liceului a făcut studii, scurte și puțin importante la Buda-Pesta, și apoi la Jena unde și-a însușit o temeinică cultură și acea metodă severă de lucru, prețuitoare a tuturor amănuntelor și a analizei dusă până la extrem.

Intorcându-se din străinătate, în 1888, e numit profesor de limba română, suplinitor, la liceul din orașul natal. Odată cu ocuparea catedrei începe și afirmarea sa în publicistica vremii, încercările de până atunci fiind prea modeste pentru a-l putea impune atenției publice. Istoriograful și criticul literar face primii pași. Curagioși și surprinzători.

În foiletoanele *Gazetei Transilvaniei* începe publicarea unei serii de *reviste literare* în care face un sever examen al literaturii române din Transilvania, lovind cu vehemență în idolii unui public robit tradiției în care literatura, ocolind frea-mătul vieții, se complăcea într'un grai anost și sec, în depănarea banală a unor clișee uzate, cu subiecte de superficială și didactică moralizare și

1) Idem, pag. 9.

S'a dus mândra din fereastră...
Cu perdeaua șuguește
Vântul, vecinic călătorul,
Și o mișcă și 'ncrețește...

S'a dus mândra din fereastră...
Și duioasa mea privire
În zadar îi cată chipul
Să-i cerșească o zâmbire...

S'a dus mândra din fereastră...
Cine știe unde este...
La fereastra fără suflet
Ce mai stai să ceri vre-o veste ?

deși mai superficial naționalism, ridicându-se cu hotărâre împotriva „poetaștrilor“ din revistele și gazetele transilvane și împotriva „științei false“ din aceleaș periodice, rostindu-se, în schimb, până la ivirea unor talente literare cari vor purifica atmosfera viciată a vremii, pentru literatura de „inspirație populară“, vie și autentică.

Laudă însă poezia limpede și sprintenă a unui Ion Lapedatu și Andrei Bârseanu, și slăvește, înaintea tuturor, apariția poeziei lui Coșbuc tânărul debutant dela „*Tribuna*“. A nu vedea în începuturile lui Coșbuc — scrie el — toate elementele ce-l vor face un poet cu renume ar însemna că nu avem pricepere și ar fi și o nedreptățire a talentului, căruia i se cuvine cinste, ori de unde s'ar arăta¹⁾.

E cea dintâi mare descoperire a lui Bogdan Duică. Tânărul publicist dela Brașov ghicise repede talentul viitorului „poet al țărănimii“ — abia la primele împletituri ale minunatei sale poezii — anticipând astfel biruința lui Gh. Coșbuc, dar în acelaș timp având să îndure grele lovituri în urma acestei slăviri socotită de măririle vremii ca ridicolă și obrasnică. Coloanele „*Gazetei Transilvaniei*“ nu pot îngădui asemenea atitudini temerare, mai ales din partea unui profesor suplinitor, și astfel „revistele literare“ ale lui Gh. Bogdan Duică nu mai pot apărea în gazeta dela Brașov. Iată-l dar în luptă cu intelectualitatea oficială. Nu se intimidează însă. „Revistele“ sale continuă să apară la *Tribuna* lui Slavici, care deslănțuise în Transilvania, începând din 1884, mare bătălie culturală și politică. Rând pe rând apar atacurile sale vijelioase împotriva „imitatorilor ardeleni ai lui Eminescu“, împotriva „imitatorului lui

1) „Gazeta Transilvaniei“, 1888, No. 113.

Andrei Mureșan“, împotriva „trivialității unor poeți ardeleni“ și împotriva tuturor aceluia cari scriu fără a fi pătrunși de firul sacru al artei. Se ocupă de teatru, scrie cronici istorice, se avântă pe teren pedagogic, scrisul său scapără, ideile surprind. Bogdan Duică devenise, în abia doi ani, un critic îndrăzneț și primejdios pentru cercurile dornice de „liniște“. E considerat rebel, se șoptește că e ateu, nu e în regulă nici cu examenele suplimentare ce orice absolvent al universităților străine trebuie să-l depună la una din universitățile ungurești ¹⁾, și astfel în toamna anului 1889 organele bisericești îl îndepărtează din profesorat fiindcă „răspândește idei împotriva disciplinei bisericești“. Catedra i-au putut-o lua, spiritul nu. Bogdan Duică merge înainte. Articolele sale din *Tribuna* se înmulțesc. În 1890—91 stă îndelung la București, colaborează la *Convorbiri literare*, trimete de acolo corespondențe pentru *Tribuna*. Devine astfel unul din stâlpii *Tribunei*, criticul tinerei generații transilvane, un adevărat îndrumător literar. Activitatea sa la *Tribuna* e o activitate de proporții istorice. „Dacă Slavici a dat directivele culturale și politice ale bătăliei, dacă Coșbuc a fost poetul, G. Bogdan-Duică a fost criticul ei curajos, sigur de idealul urmărit, pe care îl verifica mereu cu cele mai autentice valori europene“¹⁾.

Acțiunea lui Bogdan Duică din acest timp se aseamănă cu opera săvârșită de Titu Maiorescu cu douăzeci de ani mai înainte la *Convorbiri literare*, dând o nouă direcție vieții literare transilvane, „dacă nu cu luciditatea maestrului dela Iași, fără îndoială cu curajul lui“ (I. Breazu).

Dar din cauza acestui curaj, deslănțuitor al atâtor vrăjmășii, Bogdan-Duică, vehement dușmănit

1) Ion Breazu : op. cit. pag. 22.

de anumite cercuri oficiale, părăsește în Mai 1893 Transilvania și trece în Bucovina unde e chemat ca să conducă *Gazeta Bucovinei*. A stat în Cernăuți până la 5 August 1894.

Cea mai importantă operă a sa din acest timp, prilej de descoperire a propriei sale vocațiuni, este publicarea întinsului studiu asupra lui *Petru Maior*¹⁾. E prima monografie dintr'un șirag așa de bogat și de strălucit! O anticipare a adâncilor sale monografii de mai târziu. Vorbind despre creiatorii istoriografiei ardelenе: Samuil Micu, George Șincai și Petru Maior, tânărul Bogdan-Duică exclamă: *Nu sclipește nici o marmoră albă, nu sclipește nici un bronz serios pe mormintele acestor trei eroi ai minții, — ba nu cunoaștem nici cărările ce ne-ar duce la mormintele lor, să le aducem închinare. Monumentele lor și-le-au înălțat ei înșiși din viața lor, din scrisul lor. Vino tinerime și șterge praful de pe ele; vino și descopere isvoare adânci, nesecate de înțelepciune și iubire de neam; și dacă eroii aceștia fi-vor în tine, vei fi și tu măcar o parte din ei*“.

Bogdan-Duică n'a așteptat însă pe nimeni să șteargă acest praf urât inimei sale, ci a început el însuș scoaterea la adevărata lumină a acestor eroi ai minții, și a multor altora, fiindcă, parafrazând, „dacă eroii aceștia au fost în el, a fost și el, nu o parte, ci adeseori chiar mai mult decât ei înșiși“.

Nici la Cernăuți nu-și poate face cuib statornic. Politica *Gazetei Bucovinei*, mai precis politica lui Bogdan-Duică, sperie și aici cercurile oficiale; guvernatorul austriac Bourguignon, declară război tânărului transilvan și astfel acesta e silit să plece. Urmele lui însă nu s'au pierdut. Bucovinenii nu

1) Cernăuți 1893 — Biblioteca națională.

l-au uitat. „A fost un an de glorie în publicistica bucovineană“ scrie un distins bucovinean, despre anul în care Bogdan-Duică a făcut gazetărie în Țara fagilor¹⁾.

Se reîntoarce la *Tribuna*. Tot mândru, tot dârz, tot sincer. Publică mai întâi un studiu asupra Bucovinei și apoi își continuă firul activității critice. În curând însă e silit să-și încheie definitiv socotelile cu „*Tribuna*“. Impotriva lui se ridică acum nu numai organele bisericesti ci și forurile politice ale Transilvaniei, partidul Național și astfel în 1896 Gh. Bogdan-Duică părăsește arena publică a Transilvaniei, trecând munții pe poteca lui Gheorghe Lazăr. În Transilvania, la ale cărei reviste, și în special la „*Luceafărul*“, va mai colabora totuș din când încând, Bogdan-Duică se va întoarce abia în 1919, la înființarea Universității românești din Cluj.

Trecând Carpații Bogdan-Duică a făcut un scurt popas la Focșani și la Galați, stabilindu-se apoi în București ca profesor la liceul Cantemir și mai apoi ca director la liceul Mihai Viteazul.

Ani întregi Bogdan-Duică se ocupă fără întrerupere de critica literară, de problemele de învățământ, de politică, afirmându-se neconținut ca un intelectual îndrăzneț, cu orizonturi largi, sigur de sine, distingându-se printr'o bogăție de cunoștințe rar întâlnite la intelectualii noștri și printr'o sinceritate căreia nu i-se putea reproșa decât excesul. Rând pe rând colaborează la *Convorbiri literare* scriind studii și recenzii temeinice; la *Sămănătorul*, *Viața românească*, *Revista generală a învățământului*, la *Luceafărul* unde printr'o lungă serie de „corespondențe din București“ in-

1) *L. Morariu*: G. Bogdan-Duică îndrumător literar al Bucovinei (Făt-Frumos In. 5, 1930 pag. 85).

formează Transilvania asupra progresului vieții naționale și culturale. „Dacă e vorba — scrie Bogdan-Duică în 1907 — să creem împreună o unitate culturală, *aici* nu ne putem desinteresa de nimic ce se petrece acolo, și *acolo* de nimic ce se petrece aici“.

O atenție deosebită a dat Bogdan-Duică problemelor de învățământ, care, în epoca lui Haret, creiaseră în jurul lor o atmosferă de înaltă seriozitate. Articolele sale din *Revista generală a învățământului* din acest timp ni-l arată adânc preocupat de rosturile învățământului nostru de toate gradele. Se ridică împotriva „pedagogiei militărești“ și se pronunță pentru un învățământ activă pentru principiile școlii active și pentru o educație cât mai individualistă. Traduce *Pedagogia practică* de Dr. A. Matthias.

Paralel cu această activitate Bogdan-Duică desfășură și o întinsă activitate politică în cadrul *Ligii Culturale* printre ai cărei întemeietori se numără și el, și al cărei secretar ajunsese în preajma războiului. În *Românismul* publică în 1913 și 1914 o serie de articole politice tratând despre *Legea electorală din Ungaria* pe care o biciuește așa cum numai el știa să o facă, despre *Chestiunea sârbească*, despre *Tratatulvele cu Rutenii* fixând poziția României față de toate aceste probleme. În aceeași serie de manifestații trebuie amintit și marele său studiu *Românii și Ovreii*) în care trage atenția asupra pericolului jidovesc și se ridică împotriva acordării de drepturi politice evreilor. Ca și în celelalte domenii activitatea lui Gh. Bogdan-Duică e foarte bogată și remarcabilă și pe terenul luptelor naționale, transilvanul așezat la București neuitând nici o clipă durerea fraților de acasă, pentru a căror desrobire și-a adus și el aportul său de luptă cu condeii, cu graiul și cu suferința.

În anii neutralității, cari au cunoscut sbuciumul vulcanic al lui Octavian Goga și Vasile Lucaci, Bogdan-Duică era mobilizat și el în rândurile aprigilor luptători pentru intrarea României în războiu alături de Franța. A vibrat și el fericit la trecerea primelor batalioane române peste Carpați, peste Brașovul copilăriei sale, peste Sibiul luptelor sale din tinerețe, sângerând apoi amarnic când țara a trebuit să se plece în fața cutropirii germane Bolnav, Bogdan-Duică n'a putut părăsi Capitala îngenunchiată, nu s'a putut retrage în Moldova, căzând în mâinile dușmanilor cari l'au deportat în Bulgaria, silit fiind să îndure un dureros calvar.

La vârsta de cincizeci și cinci de ani Bogdan-Duică, prin unirea Transilvaniei, se reîntoarce în ținutul natal ca profesor al Universității din Cluj.

De acum începe epoca cea mai fecundă, și cea mai strălucitoare din viața lui Bogdan-Duică, aceea care i-a înscris definitiv numele în istoria culturii noastre. E epoca în care Bogdan-Duică a absorbit cu deosebire de trecutul cultural și politic al Transilvaniei dela sfârșitul veacului XVIII și începutul veacului XIX, epoca în care luptându-se cu colbul, cu mucegaiurile, cu erorile și cu întunerecul, reînvie figura legendară a unui Gheorghe Lazăr, a unui Simion Barnuțiu, a lui Ion Barac (mai mult pretext de a lămuri epoca), a lui Eftimie Murgu, și a altor luptători înnecați în praf. Prestigiul lui crește uimitor și neistovita hărnicie surprinde. Profesorul face din catedră un adevărat altar al avântului, aladevărului și al credinței românești așa cum au mai putut-o face. Tot ceea ce mintea lui a acumulat vreme de aproape patru de cenii se concretizează acum într'o mare operă istoriografică, într'o operă vie, care întrece tot ce s'a făcut până la el în acest domeniu.

În 1921 e ales membru al Academiei Române în locul marelui său maestru, Titu Maiorescu, asupra vieții și operii căruia rostește un magnific discurs. Dela tribuna Academiei, paralel cu cea delă Universitate, Bogdan-Duică desfășură o extraordinară activitate. Prima lui operă de mari proporții în acest timp, dar pe care el însuși n'o aprecia îndeajuns, este *Istoria literaturii române moderne*: Întâii poeți munteni) Cuprinde prima jumătatea veacului al XIX-lea. Temeiurile acestei cărți, alcătuită din lecțiunile ținute la Universitate, le justifică Bogdan-Duică în prefață: Despre această epocă literară avem până acum, o mare operă: N. Iorga, „Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea“ (vol. I—III), și un curs de O. Densusianu; mai avem monografii; diferite studii nu ne lipsesc. Cu toate acestea pot afirma că cercetarea înnoită a epocii mi-a descoperit probleme nouă, mi-a dat câteva soluții nouă și a dus mai departe lămurirea evoluțiunei noastre literare, pe care peste 40 - 50 de ani, după alte multe lucrări, pe care le simt absolut necesare, un spirit sintetizator ne-o va da, cum trebuie să fie: o psihologie literară, evolutivă, sigură a curentelor și a scriitorilor fixați exact în ele; o *expunere — până acum neglijată cu desăvârșire — a mijloacelor artistice-technice*; o *informație deplină despre influențele streine, adecă despre contactul nostru cu literaturile streine din Est și Vest*.

Noi, toți cercetătorii de astăzi, suntem numai solii acelu istoric literar, care, ocupându-se de aceiași scriitori, va desfășura unei generații mai fericite valuri de frumoase sentimente și de idei generoase, care au contribuit la înălțarea morală și intelectuală a neamului nostru mai mult decât

oamenii politici, pe cari cu drept cuvânt, toată literatura noastră i-a învinuit totdeauna. Literatura română a născut și a generalizat sufletul care a învins, de aceea ea este vrednică să-i apară acel norocos istoric, pe care i-l doresc și care o va trata drept ce este : *drept cea mai mare energie românească modernă.* ¹⁾

Dar ceece a scris Bogdan-Duică în această carte, considerându-se cu atâta modestie numai ca un sol al altuia care va putea și mai mult, e totuș atât de mult, atât de trainic, încât acesta se va putea sprijini cu toată hotărârea pe opera lui Bogdan-Duică.

Locul de frunte în această lucrere îl ocupă Ion Eliade-Rădulescu, dedicat cu atâta avânt „Universalului duh care este N. Iorga, un Vezuv suflesc, ca și Eliade“. O sută nouăzeci de pagini, din 318, sunt închinată aceluia care „cincizeci de ani a fost mereu în mijlocul vieții națiunii sale; cincizeci de ani a condus-o pe căi bune și — uneori — rele; cincizeci de ani a răscolit sufletele, care au reacționat și ele „fiind“ o parte bună din istoria țării sale, o parte fără de care evoluția țării nici nu s'ar înțelege“ ²⁾ și ai cărui „ucenici“ par raze aruncate de un soare cald, în toate direcțiile“.

În acest studiu, cel mai întins de până acuma, Bogdan-Duică, odată cu o mare expunere de istorie literară, indică și metoda de cercetare — învățată de el în Germania — necesară unor asemenea studii, dar care la noi va fi mai mult a lui : *metoda comparată.* Metoda aceasta, pe care el a cultivat-o cu o pasiune fierbinte, constă în cercetarea tuturor influențelor ce se întretaie în frământarea unei

1) Ist. lit. rom. Prefața.

2) Ist. lit. rom. pag. 39.

epoci, și cari contribue imens la formarea personalităților studiate, deslegând astfel baerele formației lor intelectuale și evoluția operii lor. Într-o cultură ca a noastră, care se luptă încă pentru a se debarasa de atâtea influențe străine, și în care toți marii cugetători și realizatori s'au adăpat la atâtea marii streine, metoda adoptată de Bogdan-Duică e singura menită să facă lumină deplină în câmpul istoriei noastre literare, să creeze sinteza pe care o visa el. Dar pentru a aplica o asemenea metodă, e nevoie de o cultură uriașă, de o orientare precisă, pentru a putea prezenta ideile și influențele unei epoci în toate amănunțele și în toate nuanțele ei. Bogdan-Duică o avea fiindcă—scrie N. Iorga — „a fost unul dintre Românii cari au știut și cercetat mai mult, uimind prin formidabila sa informație“¹⁾ și, mărturisește Sextil Pușcariu: „de câte ori în amintire îmi răsare figura lui Bogdan-Duică, nu mi-l pot imagina altfel decât în tovărășia cărților. Il văd pe stradă cu ghiozdanul doldora și cu buzunarele pardesiului pline de cărți, îl văd în tren, în colțul compartimentului, cu o carte în mână și cu alte trei patru alături de el sau în plasa de deasupra capului, îl văd în sala Consiliului Facultății la masa din colț răsfoind un volum nou, în care creionul lui subliniază neobosit, sau la Academie, îngropat între foliantele mari cu hârtia îngălbenită a vechilor gazete. Și când, din curiozitate, căutai titlul cărților care le citea, rămâneai uimit de varietatea problemelor ce-l preocupau: literatură, estetică, filosofie, pedagogie sociologie, istorie, etnografie, folclor, politică...“²⁾

Cu o asemenea pregătire nu e deci de mirare că Bogdan-Duică era un comparatist cum n'am

1) *N. Iorga*: Oameni cari au fost vol. III, pag. 395.

2) *Sextil Pușcariu*: În memoria pag. 10.

mai avut altul, capabil să sesizeze cu precizie matematică influența oricărui poet, romancier, filosof sau dramaturg de peste hotare în opera scriitorilor noștri. Nimic nu scăpa ochiului său ager. Pentru a ilustra această agerime socotim util să cităm o supărare a lui Duiliu Zamfirescu împotriva lui Bogdan-Duică, tânăr încă (1890). Supărarea e culeasă dintr'o scrisoare adresată de D. Zamfirescu lui Titu Maiorescu dela Orvieta (26 Noemvrie 1890) „Ion Bogdan-Duică are încă un frate care scrie critici. Eu sunt blazat asupra acestui fel de scriitori, care răsar la noi și se înmulțesc ca iepurii din Canada — dar fiindcă e autorul unui studiu din Convorbiri, asupra criticilor Gherea, destul de sănătos în urzeala lui, m'am interesat să știu ce-i și ce-a învățat, et mal m'en apris : se pare că d-sa ar fi descoperit că sonetul meu Boul e luat după Carducci și aceasta v-a spus-o și d-voastră... Bănuesc că d. Bogdan criticul, când mă denunța, era față de Carducci, în studiul în care eram eu când îmi scriam sonetul“. 1)

Cu toată ironia lui Duiliu Zamfirescu, faptul merită să fie subliniat fiindcă Bogdan-Duică avea pe atunci abia douăzeci și cinci de ani, dând totuși dovadă de o superioară cultură și de un fin spirit critic. Gândiți-vă însă la cultura și la spiritul lui Bogdan-Duică cu treizeci de ani mai târziu, în epoca scrierii lui, Eliade Rădulescu, a lui Gheorghe Lazăr, S. Bărnuțiu și I. Barac. Pentru a ilustra agerimea și adâncimea spiritului lui Bogdan-Duică în această direcție, ajunge să amintim că el descopere isvoarele fabulei *Toporul și pădurea* a lui Gr. Alexandrescu tocmai în Talmud, de unde prin nenumărate transformări și prelucrări a diferiți scriitori, a ajuns până la poetul muntean.

1) Cultura Națională, București 1924.

Înainte de a ridica în lumină personalitatea studiată, Bogdan-Duică năzuia să dea mai întâi duh viu epocii, să o reînvie în ochii cititorului, să limpezească complet mediul din care s'a ridicat, să studieze întinderea și adâncimea, să studieze istoria diferitelor regiuni și numai după ce întreaga epocă pare limpede ca ziua, vine Bogdan-Duică și ne înfățișează primele lecturi ale personalității studiate, școala și profesorii audiați, pregătirea și ideile acestora, valoarea lor didactică și culturală, influența lor asupra elevilor, arătând în sfârșit cum *devine* om întreg, „cum sporește, din ce izvoare crește râul cugetării sale, nu numai ideia lor, ci creșterea lor, adausul treptat din cărți, din viața, din colaborarea proprie“.

Cu o asemenea metodă publică Bogdan-Duică ntinsele sale monografii asupra creatorilor de istorie: *Gheorghe Lazăr* și *Simion Barnuțiu*¹⁾.

Mai înainte însă de a purcede la evocarea vieții și operii lor, Bogdan-Duică își precizează rostul în istoriografia Transilvaniei: Istoriografia ardelenească, întemeiată de modestul învățat B. Clain Micul, de bogatul G. Șincai și de aprigul P. Maior, ale căror opere au mișcat tot românismul, a avut, după ei, o dezvoltare mediocră. Însă G. Bariț, din a doua generație a școalei latiniste, nu s'a ridicat, nici în istorie, peste-o concepție empirică și nu a beneficiat de studiul influențelor psihologice și sociologice care, de mult își făcuseră loc larg în istoriografia europeană și chiar în cea românească. Cu Nicolae Popea și Dr. A. Bunea și cu alții istoriografia ardelenească s'a confesionalizat, adică s'a depărtat de ce este mai interesant în istoria omenirii: de evidențierea conținutului total de idei ascunse în fondul evenimentelor, de măsurarea

2) *Simion Barnuțiu*, pag. 3.

nivelului lor cu al fenomenelor europene coexistente, de farmecul de a urmări creșterea acestor idei în *indivizii reprezentativi* și în masele care-i nasc, care răsună de glasul lor și făptuesc clar în sensul lor. Dependența aceasta de idei dela om la om și dela națiune la națiune, concepția că pe lângă legăturile sufletești dintre ei și dintre ele se sprijinește energia progresistă a popoarelor, a rămas pe al doilea plan, pe întâiul ieșind: diferite fețe episcopești, cortegiul monoton de protopopi canonici, și alți slujbași, mari și mici, cari se ocupă cu cele câteva supplex-uri românești; împărați cari vreau ori nu vreau ceva; rar poporul — ca de ex. în Horia lui Nicolae Densușianu — despre al cărui 1848, (de pildă) nici până astăzi nu s'a scris nimic complet.

Consecvent acestui caz începe apoi monografia lui Gheorghe Lazăr, fiindcă: Deși, după I. Eliade și P. Poenaru, viața și opera lui G. Lazăr au fost cercetate mult, totuș viața lui este încă un schelet, care trebuie îmbrăcat în mușchi și piele și înzestrat cu duhul său, pentru ca omul să fie om întreg.

Cercetările îndemnate de centenarul morții, vor aduce, de sigur, fapte și lumini care vor îngădui o biografie de amănunte suficiente. Le-am căutat și eu; unele se vor găsi, însă și la ceilalți cercetători cari au căutat în aceleași locuri.

„Proprie rămâne tendința mea de a-l descifra pe Lazăr ca personalitate științifică bogată; de o acută simțire la orice atingere; imaginând meniri proprii și naționale mari; voind să realizeze stăruitor ce imagina; conștientă în orice moment de martirul său; și chiar tragică prin durerea că nu a văzut rodul apostolatului său suferitor. Apoi: „Din cercetările acestea reese că Lazăr a fost o mare energie sufletească, a cărei explicare trebuie încercată în alt fel decât s'a făcut de toți cei ce

au scris, în timpurile din urmă, despre el. Eu volu zugrăvi: cum crește energia lui, cum Ardelenii o suprimă și cum ea răsbește în capitala Munteniei, românizând învățământul și devenind punct de plecare și pentru altfel de românizări" ¹⁾.

Lămurite astfel toate punctele de plecare, Bogdan-Duică înșiră apoi an după an, gând după gând viața marelui dascăl, întâiului dascăl român, sprijinit pe cele mai credincioase informații și urmărindu-l cu o mare dragoste dela început și până în anul 1822 când Lazăr se îmbolnăvi serios în Sf. Sava. Forma boalei: friguri; adausul ei sufletească: mâhniri și nenorociri, care îl făcu să-și cheme frații din Transilvania să-l ducă cu căruța la Avrig unde și-a dat sfârșitul în 17 Septemvrie 1823.

Terminând monografia lui Gheorghe-Lazăr, Bogdan-Duică trece la monografia lui Simion Bărnuțiu, fiindcă „*Simion Bărnuțiu este un caz, în care principiul de cercetare indicat ne poate mijloci o înțelegere mai adâncă și o apreciere mai realistă*“ ²⁾ (aceasta pentru istoriografie) și fiindcă „*Omul care în Dumineca Tomei a vorbit cu țărani cum a vorbit el; omul care în discursul dela 4 (16) Mai le-a plâns, ca el, soarta, și e-a cerut acel viitor de libertate pe care nici azi nu-l au încă; omul care, ca profesor universitar, a cerut exproprierea boierilor și împărțirea la țărani a moșiilor lucrate de ei; omul acesta, în acest sens, trebuie să fi crescut zilnic, din dureroase observări pe care privind în evoluția lui sufletească, eu mă cred îndreptățit să le cobor până departe, până la pragul casei părintești*“.

Casa aceasta părintească se află în Bocșa-ro-

1. Gheorghe Lazăr pag. 3.

2. Idem pag. 4.

mână. Ni se prezintă apoi statistica locuitorilor în anii 1715, 1720, 1733, 1750 și 1847, arătându-se prin cifre înaintarea numerică a Românilor, pentru a ni se confirma astfel că Barnuțiu a deschis ochii asupra unui proces de înaintare a Românilor; în continuare suntem plimbați prin comunele din jurul Bocșei, facem cunoștință cu familia și părinții lui Barnuțiu, îl urmărim pe acesta pe drumul cărții la Simleu și Carei, ni se înfățișează apoi „Ardealul acum o sută de ani“ fiindcă ce era pe-atunci, acum 80—90 ani, Ardealul, trebuie spus unor generații care înși-le nu prearășfoesc cărți, hârtii și pentru a evidenția ce era într'adevăr Transilvania vine cu o lungă serie de cifre statistică; apoi cu câteva date culturale, în continuare ne prezintă studiile lui Barnuțiu până ajunge profesor la Blaj, om întreg. Și acum vine caracterizarea de mare pătrundere: „Dacă școala teologică din Blaj nu l-a putut înzestra cu erudiție și dacă nici din largul vieții românești nu-i veni ră îndemnuri, este firesc să conchidem că S. Barnuțiu s'a dezvoltat din sine însuși¹⁾).

Și așa se deapănă vremea și omul până la marile discurs. În preajma rostirii lui, în ziua marelui adunări a intelectualilor în catedrala dela Blaj, premergătoare măreței adunări a poporului pe Câmpia Libertății, S. Barnuțiu stătuse liniștit lângă altar. Lângă inima, care-i bătea mai iute ca de obicei, se odihnea manuscriptul discursului său. Ochii lui se plimbau asupra lumii, care aștepta curioasă, încordată. Nu lipsea niciun Blăjan; din sudul Ardealului erau de față Sibiienii și brașovenii, cu cari venise Șaguna; liniștiți, știind ce va urma, se examinau și felicitau. A. Tr. Laurian, G. Bariț,

1. Barnuțiu pag. 27.

Nic. Bălcescu, câțiva tineri, viitori tribuni, scăpărau de idealism; aceștia ca și ceilalți vor fi privit cu părere de rău că din Banat și dela Criș veniseră puțini. Dar munții, moșii, erau aci, cu craiul lor cel tânăr, Iancu. Pe acesta-l încălzeau mai ales ochii celor ce făcuseră revoluția de dincolo de munți și cari veniseră să o continue la noi, cu ai noștri: Alecu Russu, Laszar Rossetti, G. Sion, frații Ionești ș. a.

O mulțime agitată, preoți, civili, nobili și militari așteptau un ceas istoric.

Din toate părțile se auzi poftirea: Să vorbească Bărnuțiu! Un răsunător aplaus cutreeră biserica. Ceasul istoric bătuse; Bărnuțiu începu a vorbi.

„Discursul dela 2/14 Mai al lui Bărnuțiu este singura lui operă literară, care va rămânea. Toate scrierile celelalte sunt de pe acum uitate; un stil astăzi cu neputință, învăluie în sine o știință precumpănitoare lipsită de originalitate. Inșă discursul are răsunset mare; el descoperă și judecă drept un proces milenar dintre două popoare energice, procesul cel vechiu, care din partea ungarilor, ar continua bucuros în viitor; discursul îl taie cum în povești se taie capul hidrei cu multe capete; iar drumurile viitorului se arată limpezi de inima și mintea vorbitorului“.

A fost ceasul cel mai strălucit al lui Simion Bărnuțiu.

Vorbind despre ideile lui Bărnuțiu, atât de aspru criticate de Titu Maiorescu, după o pătrunzătoare analiză, conchide: „T. Maiorescu, a fost sever; a pierdut din vedere că Bărnuțiu însemna o nouă încopciere a vieții noastre cu viața apuseană; și a negat din el mai mult decât se poate nega. Prin această încopciere, prin curentul creat de el, — Maiorescu însuși recunoaște curentul — S. Bărnuțiu s'a așezat între inițiatorii României

moderne, după ce în Ardeal, fusese, el singur, inițiatorul curentului democratic-național.

Acesta a fost rostul vieții lui Bărnăuțiu, al cărui suflet bine născut îl alcătui luptător împotriva răului, martir și biruitor asupra răului“¹⁾.

Povesteste apoi scurt, dar cu atât mai emoționant, așa cum făcea cu toate „sfârșiturile“, sfârșitul marelui luptător. Pe la finele anului 1863 el era bolnav rău, avea insomnii, îl chinuiau nervii. La dorința lui, un nepot, Ioan Maniu, se duse la Iași ca să-l aducă acasă. Ei luară drumul peste Bistrița, înaintând spre Sălaj. Dar în valea Almașului îl ajunse sfârșitul zilelor. Se opriseră lângă un izvor, dela care-și luară apă. Când nepotul se urcă în căruța ce-i ducea, simți că venerabilul unchiu își dă sufletul. Vizitiul mână înainte fără să știe că duce un mort. Era în 16/28 Maiu.

În 1933 apare monografia asupra lui Ion Barac²⁾. În această monografie Bogdan-Duică s'a întrecut pe sine însuși. O uriașă bogăție de informații și comparații te întâmpină pe fiecare pagină, te impresionează, te copleșesc uimindu-te cu totul. Ea n'a fost scrisă pentru a reînvia o mare personalitate, o energie, o pildă ce ar trebui repetată și de alte generații, așa cum a urmărit cu Gh. Lazăr și Simion Bărnăuțiu. Ea a fost un pretext, după propria lui expresie, de a lămuri epoca transilvană dintre 1800—1840, fiindcă „Ion Barac dacă îl judecăm după manuscriptele sale, după felul lui de a le scrie, de multe ori pripit, pare a fi fost un spirit neodihnit, fără să fi fost și inventiv, inteligent și fantasis, adecă merit producției bogate.

Deși nu este, așa dar, acel distins spirit care să-l așeze printre cei ce rămân în literatură —

1) Viața și ideile lui Simion Bărnăuțiu, pag. 187.

2) București, Academie 1933.

nu în istoria literară care este cu totul altceva — totuși culeg și părțile mărunte ale scrierilor sale, întregi sau fragmentate, pentru ca icoana lui să fie cât mai completă și să completeze din parte-și icoana culturală a Ardealului în anii 1800—1848“.

Și într'adevăr, începe și aici, ca și la ceialalți doi, prin studierea mediului (a Brașovului) prin studierea școlilor vremii, ni se înfățișează atmosfera culturală a vremii, isvoarele ei de adăpare și apoi vedem cum *devine* Ion Barac vrednic de atenția și munca lui Bogdan-Duică. Iată: „Privitor la Barac pot să spun că dacă nu a fost un scriitor nemuritor, a fost, totuși un spirit mai bogat, decât apare din scrierea d-lui I. Colan.

Această afirmațiune se poate aplica și altor literați ardeleni, pe care nici Ardelenii, — mai ales ei — nu i-au studiat încă. Studiul lor serios va explica: înceata înălțare a nivelului cultural în Ardeal; va lămuri puterile care i-au înălțat; deci și toate împrejurările care le-a făcut cu putință“

Întreaga carte e o minune, o surpriză. Studierea celor 27 de lucrări ale lui Ion Barac prilejuește lui Bogdan-Duică o cercetare a epocii și o expunere și comparație a diferitelor lucrări epice sau dramatice ce l-au „inspirat“ pe Barac, cum nu mai avem alta în întreaga noastră istorie literară.

Monografia se încheie cu această caracterizare: „Dacă n'ar fi un literat de valoare, a fost desigur un om interesant în regiunea sa; și va fi fost ăutat pentru meșteșugul de a și spune ceeace scria; va fi fost un felinar prin întunerecul epocii sale, ce-o descrie (și el) ca foarte înapoiată.

Printre manuscrisele rămase la moartea lui, s'a găsit, gata de tipar, o monografie asupra bănățeanului *Dimltrie Murgu*. Academia Română s'a cinstit pe sine dând-o publicității.

Scrisă pentru aceleași considerente și alcătuită în același spirit ca și cele precedente, monografia lui Eftimie Murgu e una din operele frumoase ale lui Bogdan-Duică.

Paralel cu această activitate istoriografică, unică în cultura noastră prin adâncimea și frumusețea ei, Bogdan-Duică a desfășurat în acest timp, în afară de activitatea profesorală, o întinsă activitate de critic literar, de animator cultural și om politic.

La Academia Română a intrat Bogdan-Duică în 25 Mai 1921, vorbind în discursul său de recepția despre *Titu Liviu Maiorescu*, fiind primit de către d. Sextil Pușcariu. Până la moartea sa a fost unul din cei mai activi academicieni. În 1923 are fericitul prilej de a saluta în sânul Academiei pe marele cântăreț al Ardealului, Octavian Goga (30 Mai) afirmând că „gloria lui Coșbuc (despre care vorbise Goga) nu a așteptat acest discurs, precum nici gloria d-tale nu l-a așteptat pe al meu“, caracterizând apoi „poeziile care au răsărit din om și din situația politică descrisă — cum ese o făină albă de sub piatra grea de moară, care strivește grăunțele“, și analizând în anexă, așa cum numai el știa să analizeze, balada *Ion Crâșmarul* în care vede „balada tragică a sufletului ardelenesc“. La 9 Iunie, salută pe fecundul prozator Mihail Sadoveanu, și tot în acel an face un Raport asupra activității științifice a d-lui C. Rădulescu-Motru,

În anul 1926, cu prilejul inaugurării mausoleului dela Mircești, din încredințarea Academiei, scrie Bogdan-Duică o succintă dar miezoasă monografie asupra lui Vasile Alexandri, poetul pentru care avea atâta dragoste și la cunoașterea și înțelegerea vieții căruia a adus, și în atâtea rânduri, prețioase contribuții, fiindcă, după cum o spusese încă din 1922: „Cinci decenii națiunea românească din

toate părțile a stat neconținut sub influența lui Alexandri: s'a înveselit cu el, a plâns cu el; s'a bucurat, a gemut împreună; a nădăjduit, a suferit de îndoeli; el a fost ea, ea a fost el... Căderea aceasta periodică de versuri și proză, de idei generoase și de sentimente alese peste sufletele poporului nostru se poate asemăna cu căderea ploilor pe lanurile incolțite. Ca lanurile, ca iarba verde, sufletele creșteau, săltau în sus". De aceea: „oameni ca el pier dar nu mor. În mausoleu am închis moaște; duhul poetului a rămas afară, în țara mare, cum a dorit-o din toată inima sa. Pentru acest duh, în țara sa, nu va exista moarte.

O deosebită atenție a dat Bogdan-Duica mișcării literare. Cu toate preocupările sale istoriografice el n'a pierdut niciodată contactul cu actualitatea literară, interesându-se neconținut de tot ce apărea în acest domeniu. Cronicile și recenziile sale publicate în diferite reviste îi comentează aproape pe toți scriitorii vremii.

* * *

Ajungând la acest punct socotim util să arătăm cari erau ideile lui Bogdan-Duică despre poezie: „Forma este suprafață — scrie el vorbind despre poezia lui D. Anghel — poezia este sentimentul, este viața coaptă în simțire și numai învăluită în formă: drumul spre simțirea vieții și viața simțirii trebuie să ducă neted, ușor, ademenitor, prin armonie și prin caracteristicul expresiv al celui mai adecvat cuvânt cerut de conținut cum apa-i cerută de cel setos și pâinea de cel flămând, cuvânt care să nu rămână numai atârnat de conținut, ca flu-

turii de o fotă românească, ci să fie cusut din el, ci în fota înfloritura arniciului 1)“.

Având o asemenea concepție care excludea atât de categoric misticismul și ermetismul, lucru de altfel explicabil la un analist atât de pătrunzător.

„In poeți spune Bogdan-Duică — țâșnește neamul, rasa. Cum simte aceasta, până la ce înălțimi se ridică puțința ei de concepție ideală — aceasta trebuie să ne intereseze“. In acest sens Bogdan-Duică a avut cuvinte frumoase despre poezia lui Nichifor Crainic și a lui Ion Pillat. Dealtfel el socotea că „nu valorile relative trebuiesc fixate, ci cele istorice, lucrătoare în timpul lor asupra contemporanilor 2)“.

Deaceea gândul său s'a întors de atâtea ori „iarăș și iarăș“ către Eminescu asupra căruia adunase o extraordinară bogăție de informații, și pe care dacă ar fi trăit probabil că le-ar fi sintetizat într'o vastă monografie așa cum numai el știa să facă. Pe el îl preocupă valorile lucrătoare, etice, naționale, socotind că celor estetice „le va veni rândul în alte monografii pe care năcazurile vieții mă vor lăsa doar să le scriu“ 3).

Ca animator cultural s'a afirmat Bogdan-Duică cu deosebire în cadrul *Extensiunii Universitare* clujene, fiind unul din cei mai zeloși și mai neobosiți conferențieri ai ei, alergând în toate părțile Transilvaniei și conferențind cu o pasiune tinerescă. Aceaș nebiruită pasiune și hărnicie a dovedit-o Bogdan-Duică și în rândurile *Astreii*, ale cărei secții literare le-a prezidat și le-a însuflețit și sub a căror auspicii intenționa să publice o mare *istorie a literaturii transilvane*. Istoria aceasta, care

1) Gând Românesc, No. 1, anul I. 1933 pag. 32.

2) Ist. lit. rom. pag. 2.

3) Idem.

i-ar fi îngăduit să-și spună ultimul cuvânt asupra literaturii române de dincoace de munți, era un vis scump al lui Bogdan-Duică și al multor altora. Transilvania a fost lipsită astfel de una din cele mai necesare lucrări ale sale ¹⁾.

O parte însemnată din activitatea sa postbelică a închinat-o Bogdan-Duică bisericii ortodoxe din Transilvania, fiind unul din fruntașii ei laici, apărător al drepturilor sale, animator al aspirațiilor sale culturale și naționale, în ultimii ani ai vieții jucând un mare rol în înființarea și conducerea *Frăției Ortodoxe Române*, fiind președinte al secției din Arhiepiscopia Sibiului.

Din legăturile sale cu politica, legături niciodată prea trainice și prea exclusiviste, Bogdan-Duică neputându-se coborî sub nivelul înaltelor sale preocupări, a eșit monografia asupra lui *Ion Ionescu dela Brad* ²⁾ în care ne prezintă vicața sbuciumată a acestui precursor al țărănismului, întâiul mare agronom român.

O expunere a principalelor piese din bogata bibliografie a lui Gh. Bogdan-Duică, a întocmit-o d. Horia Teculescu ³⁾, una mai largă, aproape completă, d-nii Ion Breazu și I. Crăciun ⁴⁾, pentru acoperirea lacunelor căreia a adus prețioase adăugiri și sugestii d. D. Popovici ⁵⁾ precum și d. Al. Iordan ⁶⁾.

* * *

O pătrunzătoare cercetare asupra evoluției con-

1) Unul din elevii lui Bogdan-Duică, d. Ion Breazu a realizat în parte această dorință tipărind în 1937: *Povestitori ardeleni și bănățeni până la Unire*.

2) Craiova 1922.

3) *Țara Bârsei* VI No. 6 1934.

4) În memoria lui Bogdan-Duică.

5) *Daco-Romania* vol. IX 1936—1938, p. 16.

6) *Convordiri literare*.

cepției literare a lui Gh. Bogdan-Duică, precum și asupra locului ce acesta ocupă în istoria noastră culturală, a făcut-o d. Popovici, succesorul său la catedra de Istoria literaturii moderne — un spirit de o luciditate și scrupulozitate științifică prin nimic mai prejos de a marelui său înaintaș — în lecția de deschiderea cursurilor în Noemvrie 1936, lecție închinată lui Gh. Bogdan-Duică).

Cercetarea d-lui D. Popovici, făcută cu un ascuțit și viguros aparat științific, cuprinde tot ce s'a scris până acum mai adânc și mai scrupulos asupra concepției și operei literare a acestui „Aufklärer“, cum îl numește d-sa, „tăiat din stofe din care au fost tăiați luminătorii neamului românesc de acum o sută și ceva de ani“, a devenit absolut indispensabilă pentru toți acei cari vor să pătrundă în tainile formației intelectuale și a credințelor lui Gh. Bogdan-Duică.

În această lecție inaugurală d. Popovici constatănd că pentru toată lumea noastră inițiată în domeniul literaturii G. Bogdan-Duică reprezintă „imaginea desăvârșită a istoricului literar“, ne înfățișează pe marele profesor în „fațete poliforme“ și ajunge la concluzii dintre cele mai fericite evidențind rolul jucat de acesta în istoria noastră culturală, fiindcă: „În diferite domenii în care s'a manifestat, punctul în jurul căruia s'a desfășurat cea mai mare parte din activitatea lui a fost stabilirea unui suport spiritual identic la Românii de pretutindeni. În serviciul acestei idei, care face dintr'ânsul un luptător devotat idealului național și idealului științific, ne apare Bogdan-Duică îndeosebi în primele sale articole cu caracter științific (pag. 17). În lupta sa din anii 1888—1890, dusă prin revistele din „Gazeta Transilvaniei“ și prin „Tribuna“,

1) Daco-Romania, vol. IX 1936—1938, pag. 15—55.

însușindu-și crezurile literare și științifice ale Junimeii, „preocuparea lui de căpetenie este să integreze mișcarea literară ardeleană mișcării literare de peste Carpați“ (pag. 20). Lovind în poetaștrii din periodicile ardeleni, Bogdan-Duică urmărea să călăuzească spiritul public în direcția literară creată de Junimea și către scriitorii lansați de ea. În toată această epocă el a fost un adevărat literar care cu ajutorul principiilor și a autorității unui Maiorescu, Lessing, faine — citați după apropierea care au avut-o cu publicul român — urmărea să facă educația estetică a publicului transilvan, fiindcă, „poezii noștri, și cu ei partea cea mai mare din publicul nostru, nu prea cunosc ființa esteticeii¹⁾).

În acest sens el a intenționat să și traducă în întregime *Filosofia artei* de H. Taine, din care a și apărut o parte în coloanele „Tribunei“.

Dealtfel Taine — după cum dovedește cu o strânsă logică d. Popovici — este acela care, datorită concepției sale despre opera de artă, pe care o privea ca pe un document istoric, aplicând astfel metoda de cercetare istorică, făcea din Bogdan-Duică un istoric literar“ (pag. 27) cu toate că în primele sale manifestații științifice el își arătase admirația față de critică și un hotărît dispreț față de istoria literară.

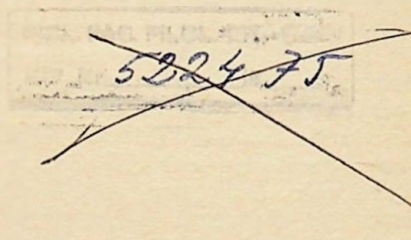
În aceasta Bogdan-Duică s'a ilustrat prin *metoda sa*, „o concepție de solidă fundamentare științifică“ la care a ajuns „prin spargerea frontierelor istoriei literare naționale și ridicarea la literatura comparată“ (pag. 51). „Desfășurarea acestui proces — afirmă d. Popovici — reliefează ca date permanente caracteristice structura spirituală enciclopedică a scriitorului român, lupta pentru idee“ (pag. 55). Deaceia: „celui ce are vie în minte pasiunea

1) „Tribuna“ 1888, No. 213.

cu care învățatul profesor își apăra ideile, nu se poate să nu-i apară în față figura unui alt învățat al neamului care, la începutul secolului trecut, își purta crucea de suferință în Ardealul luminării lui Iosy al doilea, — figura lui George Șincai (pag. 55)".

George Șincai, Gheorghe Bogdan-Duică!

Doi răscolitori, în două veacuri, ai sufletului românesc, doi titani, doi vulcani. Două piscuri peste care vremurile trec neputincioase.

S'au tipărit din

„CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE”

2.508.000 exemplare

- C. 51. Țara visurilor Împietrite (EGIPTUL) de MIRCEA HEROVANU.*
 C. 61. Date istorice și culturale din România de CRONICAR.*

ENERGII STRĂINE

- A. 28. Ozmomi de Inițiativă de AP. D. CULEA.
 A. 23. Henri Ford de ING. N. GANEA.
 A. 29. Din viața oamenilor întreprinzători de AP. D. CULEA.
 A. 40. M. Berthelot de M. ZAPAN.
 A. 42. Goethe ca naturalist de PROF. I. SIMIONESCU.
 A. 53. E. Roux de DR. G. MARINESCU.*
 A. 58. Newton de O. ONICESCU.*
 A. 66. Din viața marilor fizicieni și chimiști de C. ALLACI.*
 A. 67. Descartes de O. ONICESCU.*
 C. 45. OIARUL SAVANT de I. SIMIONESCU.*
 C. 67. N. Machiavelli de VL. BOANTA.*
 C. 69. I. Urban-Jarnik de A. GOROVEI.*

ASTRONOMIE

- A. 15. Planeta Marte de ION PAȘA.
 A. 16. De la Omer la Einstein de GENERAL SC. PANAITESCU.
 A. 22. Nebuloasele de M. E. HEROVANU.
 A. 24. Scrisori cerești (Meteorite) de I. SIMIONESCU.
 A. 26. Mercur și Venus de C. NEGOIȚĂ
 A. 68. Stele noi de C. AROINTEANU.*

FIZICO-CIMIE

- A. 18. Razele X de AL. CIȘMANI.
 A. 21. Fulgerul și trăsnetul de C. G. BRADEȘTEANU.
 A. 25. Din istoricul electricității de STEL. C. IONESCU.
 A. 30. Noțiuni de electricitate de INO. CASSETI.
 A. 38. Electrochimia și electroliza de N. N. BOTEZ.
 A. 41. Izvoare actuale de energie de E. SEVERIN.
 A. 63. Circulația materiei de PROF. I. SIMIONESCU.*
 D. 4—5. Aerul lichid de ILIE MATEI.
 D. 25. Gazela otrăvitoare de DR. M. ZAPAN.*
 A. 78. Electricitatea în gospodăria noastră de ST. GEORGESCU-GORJAN.*

ȘTIINȚELE NATURALE

a) Zoologie

- A. 4. Albinete de T. A. BĂDĂRĂU.*
 A. 8. Furnicile de I. BĂDĂRĂU.*
 A. 14. Porumbelii mesageri de V. S. DOVEANU.
 A. 20. Protozoarele de I. LEPSI.
 A. 50. Șobolani și șoareci de PROF. RADU VLĂDESCU.*
 A. 59. Fluturi; de I. I. SIMIONESCU.*

- A. 60. Fluturii de noapte de I. SIMIONESCU.*
 A. 64. Paserii de apă de C. S. ANTONESCU.*
 A. 74. Instrumente omenești la plante și animale de I. SIMIONESCU.*
 B. 59. Insectele vătămătoare arborilor roditori de GH. FIȘTESCU.*
 A. 77. Termitetele de T. A. BĂDĂRĂU.*
 A. 78. Viața misterioasă a șiparilor de ZAHARIA POPOVICI.

b) Botanică

- A. 23. Bacteriile folositoare de I. POPU-CĂMPEANU.
 A. 56. Plante carnivore de I. POPU-CĂMPEANU.*
 A. 65. Flori de primăvară de I. SIMIONESCU.*
 A. 71. Plante străine din comerț de I. POPU-CĂMPEANU.*

c) Geologia-Paleontologia

- A. 3. Gaz Metan de I. SIMIONESCU.*
 A. 33. Animale de demult de I. SIMIONESCU.
 A. 34. Lămurirea potopului de I. SIMIONESCU.
 A. 49. Petrolul de I. SIMIONESCU.*
 A. 54. Cutremurile de I. SIMIONESCU.*
 A. 57. Chihlimbarul de A. RABICHON.*
 A. 62. Sarea de I. SIMIONESCU.*

d) Anatomie-Fiziologie

- A. 17. Cum vedem de DR. I. GLAVAN.
 A. 37. Ficatul și boala lui de DR. M. CĂHĂNESCU.
 A. 47. Vitaminele de DR. N. GAVRILESCU.*
 A. 55. Cum biruie viața de DR. V. ZAHĂRESCU.*
 A. 61. Glanțe cu secreție internă de DR. C. PARHON.*

e) Biologie

- A. 43. Viața în munți de I. SIMIONESCU.*
 A. 44. Biologie de I. SIMIONESCU.*
 A. 45—46. Fauna Mării Negre de BĂCESCU M. și CĂRĂUȘU S.*
 C. 10. Viața în adâncul mărilor de C. MOTAȘ.*

MEDICINĂ-IGIENĂ

- A. 72. Tutunul, fumatul, și sănătatea de DR. N. GAVRILESCU.*
 A. 73. Boala inimii de DR. C. BACALOGLU.*
 A. 75. Cancerul de DR. I. GHEORGHIU.*
 B. 8. Sifilisul de DR. E. GHEORGHIU.
 B. 9. Scarlatina de DR. I. GHEORGHIU.
 B. 14. Pelagra de PROF. V. BABEȘ.*
 B. 33. Mama și copilul de PROF. M. MANICATIDE.*
 B. 40. Friguri de bălă de DR. T. DUMITRESCU.

- B. 44. **Conjunctivita granuloasă** de DR. GLĂVAN.
 B. 45. **Burienii de leac** de A. VO-LANSCHI.
 P. 49. **Lingoarea** de DR. I. DUMITRESCU.
 B. 50. **Blenoragia sau sculamentul** de DR. N. IOAN.
 B. 52. **Apa de băut** de DR. I. BĂLTEANU.
 B. 53. **Tifosul exantematic** de TUDOR DUMITRESCU.
 B. 57. **Cum să trăim** de DR. F. GRÜN-FELD.
 A. 76. **Boalele Stomacului** de DR. C. BACALOGLU.

AGRICULTURĂ

- B. 20. **Răsadnița și plantele din ră-sad** de V. SADOVEANU.
 B. 33. **Sfecia de zahăr** de C. LACRI-TEANU.
 B. 47. **Cultura tomatelor** de I. ISVORAN.
 B. 5. **Practica agricolă** de A. BEJE-NARU.
 B. 56. **Cartoful** de I. POPU-CĂMPEANU.
 B. 65. **Plante de nutreț** de PETRONIUS BEJAN.*
 B. 67. **Lupta contra secetelor** de M. CR. HULUBCI.*
 D. 37. **Yucca, o nouă plantă textilă** de FR. BRANDRUP.*

GOSPODĂRIE

- B. 22. **Văpsitul cu burieni** de A. GO-ROVEI.*
 B. 21. **Păstrarea carnei de porc** de G. GHEORGHIU.*
 B. 42. **Sfaturi practice** de ING. A. SCHORR.
 B. 46. **Sfaturi casnice** de MAICA RALUCA.
 B. 48. **Rețete pentru gospodine** de MAICA RALUCA.
 B. 51. **Boalele animalelor** de I. POPU-CĂMPEANU.
 B. 63. **Vaca cu lapte** de M. GĂTAN.*
 B. 61. **Mierea și Ceara** de CONST. IO-NESCU-CRISTEȘTI.*
 B. 63. **Creșterea păsărilor și boalele lor** de PETRONIUS BEJAN.*
 B. 64. **101 feluri din ouă** de SANDA MARIN.*
 B. 68. **101 Feluri din cartofi** de SANDA MARIN.*
 B. 69. **Lăptele și produsele lui** de DR. MARIN GĂTAN.*
 B. 70. **Bucătăria satului** de SANDA MARIN.*

INDEMNURI PRACTICE

- B. 55. **Lucrări din pănuși de po-
rumb** de TITUS G. MINEA.
 D. 58. **Lucrări din pae și sorg** de TITUS G. MINEA.*

- D. 26. **Impăierea păsărilor** de N. C. PANESCU.*
 D. 29. **Scoaterea petelor** de VICTORIA A. VELCULESCU.

MECANICĂ

- D. 2. **Motorul Diesel** de ING. CASETTI.*
 D. 7-9. **Locomotiva** de ING. CASETTI.
 D. 13. **Gări și trenuri** de G. ȘIADBEI.
 D. 19. **Fotografia** de DR. M. ZAPAN.
 D. 21. **Șașe montaje de radio** de DR. M. ZAPAN.
 D. 22. **Cinematografia** de M. ZAPAN.
 D. 23. **Automobilul** de CAP. M. PANTAZI.
 D. 31. **Planorul** de ING. G. LIPOVAN.*

INDUSTRIE

- D. 3. **Industria Parfumului** de E. SEVERIN.
 D. 6. **Indust. Azotului** de L. CATON.
 D. 17. **Ce se scoate din cărbuni** de PROF. C. V. GHEORGHIU.
 D. 18. **Industria materilor colorante** de G. A. FLOREA.
 D. 20. **Industria zahărului** de G. I. BABOIANU.
 D. 24. **Fabricarea sticlei** de G. A. FLOREA.
 D. 31. **Fabricarea produse or din vi-nuri** de DR. N. COSTEANU.*
 D. 35. **Amidonul și Glucoza** de EUGEN NEVEN.*
 D. 36. **Parfumuri și sulmanuri** de L. POTAMIANO.*
 D. 38. **Spirtul și berea** de E. NEVEN.*

ECONOMIE.-SOCIOLOGIE

- A. 32. **Cifrele** de G. M. LĂZĂRESCU.
 A. 36. **Stoc națiunilor** de A. GOROVEI.
 A. 69. **Strejăria** de V. GHEȚEA.*
 A. 70. **Invățătura lui Gandhi** de TH. SIMENSCHI.
 B. 17. **Rătăcirii bolșeviste** de I. MIHAI.
 B. 36. **Omul și societatea** de AL GIUGLEA.
 B. 40. **Volul obșteșc** de A. GOROVEI.
 B. 41. **Banul** de A. GIUGLEA.
 B. 43. **Calendarul** de A. GIUGLEA.

DIVERSE

- D. 16. **Tiparul** de VASILE ROMANESCU.
 D. 28. **Innotul** de P. EPUREANU.*
 D. 30. **Cum navigă corăbiile** de SPAR-DECK.*
 D. 32. **Cartea Românească** de I. SIMIONESCU.*
 C. 58. **Turismul și importanța lui** de A. FIȚU.

La comandă se va scrie Scria (A. B. C. D.) și numărul.